
האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

מושבות העלייה הראשונה - אז ועתה - 40440

תאריך עדכון אחרון 05-03-2017

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 4

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: גאוגרפיה

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): ד"ר רן אהרנסון

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: ran.aaronsohn@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: ימי ד', 17:00-16:00, או בכל עת מתאימה (רצוי בתאום מראש) חדר
5883356, טל. 4622

מורי הקורס:
פרופ רן אהרנסון

תאור כללי של הקורס:
הכרות משולשת עם נושאים נבחרים של מושבות העליה הראשונה ושל חקירתן, אז ועתה:
ע"י סדרה של הרצאות בכיתה, ע"י תרגיל וסיור בשטח, וע"י מחקר שיוגש כעבודה סמינריונית לאחר
הקורס.

מטרות הקורס:

תוצרי למידה
בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:
הבנה של עיקרי תופעות אופיניות ותהליכים מרכזיים בהקמת מושבות העליה הראשונה ובהתפתחותן;

ניתוח של מקורות בהקשרם אודות התופעה הגאוגרפית-היסטורית הנדונה;
פרשנות המשמעות של משארי המושבות שנותרו ושומרו בנוף ההווה;
מחקר עצמי של מקרה מוגדר או מגזר מסויים בתחום התופעה הנדונה.

דרישות נוכחות (%) :

שיטת ההוראה בקורס:

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

תכנית הקורס

-- ייתכנו שינויים. נא לעקוב אחר הודעות באתר --

1. תכנית הסמינר ותכניו; על מהות ההתיישבות בעליה הראשונה והקשריה הג"ג-היסטוריים
2. "חלוציות" כגאוגרפיה: מיקום ואיתור, תפרוסת המושבות, התיישבות בתנאי ספר, ועוד
קריאה לשעור: בן אריה; בן ארצי 1988: 96-102
3. ממסד יישובי: חובבי-ציון, הברון רוטשילד והפקידות, יק"א, גופים אחרים
קריאה לשעור: לסקוב; אהרנסון 1994 + אהרנסון 1990: 173-180 או: מרגלית וגולדשטיין
4. נושאים למחקר - הצעות ורעיונות לעבודות סמינר (או רפרט)
קריאה לשעור: אהרנסון 1981
5. מקורות ללימוד וחקר מושבות העליה הראשונה - סקירה ביקורתית והדגמות
קריאה לשעור: אהרנסון 1999
- 6-7. ההיבטים המרחביים והמבנה הפיסי של המושבות
קריאה לשעור: בן-ארצי 1982; בן-ארצי 1988: שאר העמודים

- 8-9. ניהול וכתובה של עבודת מחקר עצמאית
-- הגשה למורה של הדף השלדי של עבודות הסטודנטים --
11-10. ארגון, משק חקלאי ופעילות כלכלית במושבות
קריאה לשעור: אביצור; אהרנסון 1990: 245-256, או: 1995Aaronsohn
12. חברה ותרבות במושבות העליה הראשונה
קריאה לשעור: ברלוביץ 2010 או Aaronsohn 1989
13. נשים וחיי היום-יום במושבות הראשונות
קריאה לשעור: שילה 1995; בן-ארצי 2001
14. מיקרו ומקרו: אהרן אהרנסון ומטולה בראשיתה
קריאה: אהרנסון, 2016
15. עבודות הסטודנטים: סבב הצגה ראשונית (עם דף שלדי משופר)
16. שימור וביקור במושבות -- גשר בין עבר להווה
קריאה לשעור: אהרנסון 2005 או עמית; אהרנסון 2004: עמודים כבחירתכם
17. * תרגיל כיתה: מקורות וניתוחם (פרטים יבואו)
18. * ביקור בארכיון הציוני המרכזי (כנ"ל)

- 19-20. * סיור במושבה מוצא: בין אז לעכשיו
קריאה: אהרנסון 2004: עמודים רלבנטיים
21-24. עבודות הסטודנטים: סבב הצגה ודיון
25. סרטונים נבחרים על התיישבות העליה הראשונה + דיון: תדמיות, 'אמת' והשתקפויותיה
קריאה: גוברין
26. סיכום: מושבות העליה הראשונה בפרספקטיבה גג-היסטורית - תופעה ייחודית או כללית?
קריאה: אהרנסון 1997

חומר חובה לקריאה:

* בכוכבית - קריאה לשעורים; באותיות מודגשות - פרסומים בסיסיים

- * אביצור שמואל (1981), "החקלאות, המלאכה והתעשייה", בתוך: אליאב מ. (עורך), ספר העליה הראשונה, יד בן-צבי, ירושלים, כרך א', עמ' 225-244
* אהרנסון רן (1981), "שלבים בהקמת מושבות העליה הראשונה והתפתחותן", בתוך: אליאב, ספר העליה הראשונה (לעיל), עמ' 25-83
* אהרנסון רן (1990), הבארון והמושבות - ההתיישבות היהודית בארץ-ישראל בראשיתה, יד בן-צבי, ירושלים (במיוחד עמ' 173-180, 289-300; 245-256)
* אהרנסון רן (1994), "פקידי הברון רוטשילד (1882-1890) - האנשים שמאחורי מפעל ההתיישבות", קתדרה 74, עמ' 157-178
* אהרנסון רן (1999), "על התיישבות העליה הראשונה והמחקר הגאוגרפי-היסטורי", בתוך: י. בן ארצי ועמיתיו (עורכים), נוף מולדתו, מחקרים בגאוגרפיה של ארץ ישראל ובתולדותיה, מאגנס, ירושלים, עמ' 114-133
* אהרנסון רן (2004), לכו ונלכה -- סיורים במושבות העליה הראשונה, יד בן-צבי, ירושלים, עמ'

177-164

- * אהרנסון רן (2005), "מושבה שמורה", ארץ וטבע מא-יוני 2005, עמ' 74-70
- * אהרנסון רן (2016), "מבט חדש על מטולה: אהרן אהרנסון והקמתה של המושבה, 1897-1896", מרחבים 7 (קובץ מיוחד לכבוד גדעון ביגר), עמ' 101-75
- * בן אריה יהושע (1981), "היבטים גאוגרפיים בראשית התפתחותן של המושבות העבריות בארץ ישראל", בתוך:
- אליאב, ספר העליה הראשונה (לעיל), עמ' 96-85
- * בן-ארצי יוסי (1982), "ניתוח גאוגרפי של מקורות היסטוריים בהדגמת שחזור המערך הפיסי של משמר הירדן", אופקים בגאוגרפיה 6, עמ' 48-35
- * בן-ארצי יוסי (1988), המושבה העברית בנוף ארץ-ישראל, 1914-1882, יד יצחק בן-צבי, ירושלים (במיוחד עמ' 102-96, 132-117, 263-257, 300-290)
- * בן-ארצי יוסי (2001), "האם שינוי חקר נשים ומגדר את יחסנו להבנת ההיסטוריה של העלייה וההתיישבות?", בתוך: מ. שילה ועמיתותיה (עורכות), העבריות החדשות: נשים ביישוב ובציונות בראי המגדר, יד בן-צבי, ירושלים, עמ' 44-26
- * ברלוביץ יפה (2010), "המושבה העברית: ראשיתה של תרבות ארצישראלית", בתוך: ברלוביץ ולנג, לשוחח תרבות (להלן), עמ' 109-70

ברלוביץ י., לנג י. (עורכים, 2010), לשוחח תרבות עם העליה הראשונה, הקיבוץ המאוחד, תל אביב

* גוברין נורית (1981), שרשים וצמרות - רישומה של העליה הראשונה בספרות העברית, פפירוס, תל אביב, עמ' 27-7

גלעדי דן (1984), "המושבה באר-טוביה, סיפור של כשלון התיישבותי", הציונות ג', עמ' 151-100

חיסין חיים (1982), מסע בארץ המובטחת, הקיבוץ המאוחד, תל אביב

לנג יוסף (2002), "תחיית הלשון העברית בראשון לציון, 1882-1914", קתדרה 103, עמ' 85-130

* לסקוב שולמית (1990), "המושבות שבלי תמיכה ושבתימכת חובבי-ציון, 1890-1882", בתוך: קולת י.

(עורך), תולדות היישוב היהודי בא"י מאז העלייה הראשונה - התקופה העות'מאנית, א', האקדמיה למדעים ומוסד ביאליק, ירושלים, עמ' 417-351

* מרגלית ישראל וגולדשטיין יעקב (1990), "מפעלו של הברון אדמונד דה-רוטשילד, 1899-1882", בתוך:

קולת, תולדות היישוב היהודי (לעיל), עמ' 501-419

* עמית עירית (2002), "שימור נכסי מורשת - מנוף לפיתוח כלכלי-תיירותי במושבות העליה הראשונה",

מחקרי יהודה ושומרון 11, עמ' 249-237

קרק רות, אורן-נורדיים מיכל (1995), ירושלים וסביבותיה, הוצאת מאגנס, ירושלים, עמ' 437-431

שאמה שמעון (1980), בית רוטשילד וארץ-ישראל, הוצאת מאגנס, ירושלים 1980

שייד אליהו (1983), זכרונות - על המושבות היהודיות והמסעות בארץ ישראל ובסוריה, יד בן-צבי, ירושלים

שילה מרגלית (1992), "מתפיסה מושבתית ל'תפיסה יישובית' כללית", ציון, תשנ"ב/א', עמ' 88-65

* שילה מרגלית (1995), "האשה - עובדת או 'חברה' במפעל התחיה? על מקומה של האשה בעליה

הראשונה", יהדות זמננו, 10, עמ' 147-121

Aaronsohn Ran (1995), "The beginnings of modern Jewish agriculture in Palestine", *

Agricultural History, 69/3, pp. 438-453

*Aaronsohn Ran (1989), "The cultural landscape of pre-Zionist settlements", in: R. Kark

(ed.), The Land That Became Israel - Studies in Historical Geography, Yale University

Press & Magnes Press, New Haven, London & Jerusalem, pp. 147-166

* Aaronsohn Ran (1997), "Settlement in Eretz Israel - A colonialist enterprise? 'critical'

scholarship and historical geography", Israel Studies vol. 1 no 2, pp. 214-229

חומר לקריאה נוספת:

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :

מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 0 %

הרצאה 0 %

השתתפות 0 %

הגשת עבודה 0 %

הגשת תרגילים 0 %

הגשת דו"חות 0 %

פרויקט מחקר 0 %

בחנים 0 %

אחר 100 %

ראו פירוט במידע נוסף

מידע נוסף / הערות:

דרישות הקורס והערכתו

חובות: 1. השתתפות בתרגיל, בביקור ובסיור מוצא;

2. קריאת חומר, הגשת דף שלדי + הצגה ראשונית;

3. הגשת עבודה סמינריונית עד יום ה' 14.9.17

(או הגשת רפרט -- באישור מוקדם -- עד 14.8.17).

ציון: השתתפות 10%, דף 10%, הצגה 10%, עבודה 70%.